

Др Радојица С. Лазић, ванредни професор
Академија за националну безбедност
Београд
lazicr@orion.rs

САРАДЊА СЛУЖБИ БЕЗБЕДНОСТИ СФРЈ СА СЛУЖБАМА ДРУГИХ ДРЖАВА ПОСЛЕ БРИОНСКОГ ПЛЕНУМА ДО СРЕДИНЕ ОСАМДЕСЕТИХ ГОДИНА ПРОШЛОГА ВЕКА

Сажетак: У овом раду истраживана је и обрађена сарадња служби државне безбедности Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, са службама безбедности других држава, од Брионског пленума, тачније после друге половине 1966. године, па све до средине осамдесетих година прошлог века. Полазећи од политике коју је водило тадашње државно и политичко руководство, анализираће се остварени резултати сарадње са службама безбедности западних земаља и НАТО пакта, Варшавског уговора, Покрећа несврћаних, као и других држава и ослободилачких покрета.

Службе безбедности некадашње Југославије имале су активну улогу у сарадњи са многим службама у различитим деловима света. Приоритет у сарадњи били су ослободилачки покрети које је тадашња југословенска власт здушно подржавала, „кроз стравешко одређење њене силовне и унутрашње политике у борби за независност и као одлучног фактора за мир и безбедност у Европи и у свету“.

У складу са прокламованим начелима сарадња са страним службама безбедности заснивала се, пре свега, на принципима једнакости, независности, немешања у унутрашње проблеме других држава и узајамној поштовања и солидарности.

Одвијала на билатералној основи, а у циљу јачања и унапређења безбедносних интереса Југославије, афирмације њеног међународног положаја и проактивне улоге у међународним односима, нарочито у оквиру Покрећа несврћаних.

Кључне речи: службе безбедности, сарадња, размена података, Брионски пленум, Покрет несврћаних.

1. УВОД

Међународна сарадња служби безбедности заузимала је и у ранијем периоду изузетно значајно место у односима између држава, као још један облик бољег, бржег и лакшег споразумевања и размене безбедносних података. Билатерални односи у овој области одвијали су се, а и данас се одвијају, на сусретима највиших званичника служби, кроз експертске разговоре и спровођењем заједничких оперативних акција, размену информација, података и искустава и то у областима: борбе против међународног тероризма и сузбијања организованог криминала; техничке сарадње; унапређења методологије рада и стручне обуке кадрова, као и размене нормативних искустава.¹

Службе безбедности до података који их интересују могу доћи на различите начине: из јавно-диступних, односно „отворених извора“; преко „живих извора“, односно од човека као извора података; уз помоћ различитих техничких метода у прикупљању података и кроз међународну сарадњу – разменом података са партнерским службама.² Прикупљање безбедносних података „веома ретко повезано је са потребом процесуирања одређеног кривичног дела, већ са потребом да се предупредe и осујете претње које су усмерене на заштићена добра (уставно уређење, одбрана и безбедност земље, витални економски и други национални интереси)“.³

Размена информација је примарни облик партнерске сарадње. Иако се одвија у реалном времену, представља део дугорочног стратешког плана.

Дакле, службе безбедности остварују сарадњу са страним партнерским службама углавном зато што им она пружа много већи и потпунији приступ информацијама. Ниједна, посебно регионална служба, не може имати довољне ресурсе нити могућности за прибављање информација о потенцијалним безбедносним претњама које постоје у другим регионима у свету. Појава нових облика угрожавања ставља службе безбедности пред још већи изазов да у партнерском приступу, кроз размену безбедносних података и информација, покушају да осујете одређене активности организованих терористичких и криминалних група, ради заштите безбедности сопствене државе и њених грађана. Међународна сарадња у садашњим савременим околностима и са појавом асиметричних видова угрожавања националне

---

¹ Вид. Радојица Лазић, *Контрола служби безбедности у Србији*, Академија за националну безбедност, ЈП „Службени гласник“, Београд 2014, 88; Љубомир Стајић, Радојица Лазић, *Увод у националну безбедност*, Академија за националну безбедност, ЈП „Службени гласник“, Београд 2015, 198–200.

² *Ibid.*, 191.

³ Вид. Радојица Лазић, „Судска контрола законитости у раду служби безбедности у Србији“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1/2015, Нови Сад, 2011, 160.

безбедности постаје све значајнија, зато што нови појавни облици, „који прете безбедности држава и њиховог становништва, углавном делују на веома широком простору, не поштујући граничне баријере“.⁴

За успостављање партнерске сарадње служби државне безбедности некадашње СФРЈ са другим службама, у најразличитијим деловима света, морала се добити сагласност од највишег државног и партијског руководства. Одобрење су давали органи у Федерацији, укључујући и доношење платформе о сарадњи (председник Републике, Председништво СФРЈ, Савезно извршно веће, Савезни савет за заштиту уставног поретка и други).⁵

Та сарадња после Брионског пленума била је у сталној узлазној линији, тако да је у периоду од 1967. до 1985. године реализована са преко 50 служби безбедности, у различитим динамिकाма и интензитету. У истом периоду остварено је преко 700 најразличитијих контаката, од чега је око 100 било на највишем нивоу, нивоу савезног секретара за унутрашње послове и око 450 сусрета на нижим нивоима, укључујући и различите експертске групе.⁶

Без обзира на тадашње политичке и идеолошке разлике, које су постојале и које су, као што је познато, биле до максимума изражене, тадашња Социјалистичка Федеративна Република Југославија имала је развијену партнерску сарадњу у овој области са многим државама. Она се одвијала са службама безбедности Западних земаља, односно чланицама НАТО; службама безбедности Варшавског уговора, службама безбедности Покрета несврстаних и ослободилачких покрета, као и службама безбедности неутралних држава.

⁴ Вид. Aidan Wills, *Understanding Intelligence Oversight*, DCAF, Geneva 2010, 25–27, Тајана Лукић, „Информације (обавештења) служби безбедности као доказ у кривичном поступку“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1/2011, Нови Сад, 2011, 295–296.

⁵ Вид. АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1792, *Информација о сарадњи органа државне безбедности са страним обавештајним службама*, Савезни секретаријат за унутрашње послове, Служба државне безбедности, државна тајна, од 6.02.1985. године, 1–15, са прилозима 1, 2 и 3; АЈ, фонд бр. 803, фасц. бр. 1792, *Сарадња са обавештајно-безбедносним службама оружаних снага несврстаних и европских пријатељских земаља и ослободилачких покрета*, Савезни секретаријат за народну одбрану, војна тајна – строго поверљиво, (материјал сачињен 29. октобра 1984. године), 1–4; *Зависник са 8. седнице Савезног савета за заштити уставног поретка*, одржане 14. фебруара 1985. године у Београду, државна тајна, 1–3; АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1784, *Образовање и осјособљавање кадрова служби безбедности несврстаних земаља*, ССУП, ССНО, ССИП, државна тајна, 22. јануар 1979. године, 1–13, са прилозима 1, 2 и 3; *Зависник са 34. седнице Савезног савета за заштити уставног поретка*, одржане 2. марта 1979. године, 3–4; *Информација ССУП о њоказаном интересу директора Државне безбедности Белгије за сусрети и разговоре са предстваницима Службе државне безбедности СФРЈ*, од 14. фебруара 1979. године, 1–2.

⁶ Вид. АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1792, *Информација о сарадњи органа државне безбедности са страним обавештајним службама*, Савезни секретаријат за унутрашње послове, Служба државне безбедности, државна тајна, од 6.02.1985. године, 2.

2. ПРИНЦИПИ САРАДЊЕ

Како би службе безбедности кроз сарадњу још успешније обављале послове из свог делокруга на откривању и спречавању непријатељске делатности, односно заштити безбедносних интереса, као и да би постизале још боље резултате у пружању помоћи и јачању служби одређених несврстаних земаља, било је потребно регулисати питања у вези са одобравањем, усклађивањем и одговарајућим поступком у успостављању сарадње.⁷

Полазећи од специфичности сарадње која се успоставља у овој области, са иностраним органима безбедности, било је препоручено да се води рачуна о поштовању следећих принципа: сарадња се одвија у складу са несврстаном спољном политиком Југославије као самоуправне социјалистичке земље; успоставља се и развија искључиво ради заштите безбедности заинтересованих земаља; одвија се на равноправној и, по могућности, реципрочној основи и треба да буде у складу са југословенским прописима и међународним обавезама; сарадња не може представљати мешање у унутрашње послове земаља чије службе сарађују и не сме бити уперена против слободе и независности трећих земаља; не могу се страним службама уступати подаци о трећим земљама, уколико посебни интереси безбедности земље то не захтевају. Треба да буде заснована на билатералној основи и да има неформалан карактер. Писмени аранжмани могу се склапати изузетно, када се ради о стручној и техничкој помоћи.⁸

У закључцима са састанка Комисије Председништва СФРЈ за усклађивање рада органа који врше послове државне безбедности од 26. септембра 1973. године каже се да сарадњу са иностраним органима безбедности, по правилу, треба успостављати и развијати по питањима обезбеђења наших и страних државника, сузбијања терористичко-диверзантске активности емиграције и других терористичких група и организација, заштите југословенских грађана и представништава у иностранству, размене искустава, као и размене података о примени техничких средстава и другим питањима која су од посебног интереса са становишта безбедности СФРЈ.

Када је у питању успостављање и прекид сарадње војних служби безбедности (Управе безбедности ССНО и Друге (обавештајне) управе ГШ ЈНА) са страним службама безбедности, о томе је одлучивао председник Републике и Врховни командант оружаних снага, а касније Председништво СФРЈ.

---

⁷ Вид. АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1866, *Закључци о сарадњи служби безбедности у СФРЈ са иностраним службама безбедности*, донети на 10. седници Комисије Председништва СФРЈ за усклађивање рада органа који врше послове државне безбедности, одржане 26. септембра 1973. године, 1–5.

⁸ *Ibid.*, 2.

Поред тога, сарадњу служби државне безбедности (две војне службе, СДБ ССУП и СИД ССИП) са одговарајућим страним службама у циљу што боље организованости, ефикасности и јединственог наступа, координира орган, односно тело у федерацији у чијој надлежности је усклађивање рада органа који врше послове државне безбедности.⁹

Надлежности Савезног савета за заштиту уставног поретка у овој области биле су следеће: „даје сагласност за обим и облике сарадње, а посебно за размену важнијих обавештајних података, материјала о методама рада и одређеним техничким средствима која примењују службе државне безбедности; оцењује иницијативе и предлоге наших служби као и стране иницијативе (даје мишљење органу који одобрава сарадњу о очекиваним користима и могућим ризицима, о обиму ангажовања наших служби државне безбедности, о материјалним обавезама и друго); одређује носиоца сарадње, ако то није учинио орган који је сарадњу одобрио (улога носиоца сарадње је да координира конкретне мере служби); усаглашава интерне акте служби државне безбедности којима се прописује поступак за сарадњу са страним службама безбедности“.¹⁰

Било је предвиђено да сарадњу служби државне безбедности република и покрајина са страним службама безбедности координира Савезни секретаријат за унутрашње послове. Предлоге за успостављање, измене и прекид сарадње могли су давати сви органи који обављају послове државне безбедности.

3. САРАДЊА СА СЛУЖБАМА БЕЗБЕДНОСТИ НЕСВРСТАНИХ И ЗЕМАЉА У РАЗВОЈУ

У складу са принципима спољне политике и смерницама Председништва СФРЈ, Савезног извршног већа и Савезног савета за заштиту уставног поретка, највећи део укупне сарадње одвијао се са службама безбедности несврстаних и земаља у развоју.¹¹

⁹ Од 1968. до 1971. године то је била Комисија за контролу служби државне безбедности у савезним органима управе; од 1971. односно 1972. су то били Савет Председништва СФРЈ за државну безбедност и Комисија Председништва СФРЈ за усклађивање рада органа који врше послове државне безбедности, а од 10. јануара 1975. године, па све до распада СФРЈ, тачније до 27. априла 1992. године, то је Савезни савет за заштиту уставног поретка.

¹⁰ Вид. Р. Лазић, 54.

¹¹ На основу табеларно исказаних података сарадња у истраживаном периоду одвијала се са 25 држава (Етиопија, Египат, Алжир, Замбија, Танзанија, Ирак, Либија, Шри Ланка, Ангола, Зимбабве, Зеленортска Република, Кина, Мозамбик, Боцвана, Малта, Северна Кореја, Пакистан, Индонезија, Сејшели, Кувајт, Сирија, Индија, Кипар, Тунис, Јордан); АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1792, *Сарадња са службама несврстаних и ЗУР, Табела бр. 2.*

Сарадња са овим државама била је садржајна и континуирана. Иницирана је углавном са њихове стране, а била је усмерена и на заштиту Покрета несврстаних у целини, од продора и утицаја блоковских служби. Поред политичких и државних разлога за интензивнију сарадњу са СДБ, већина несврстаних држава истицала је, између осталог, и чињеницу да су обавештајне службе оба блока злоупотребљавале сарадњу за стварање агентуре и уграђивање у њихове редове.¹²

У том циљу организовано је 110 курсева и других врста специјалистичких обука за 2029 припадника служби безбедности из више од 10 несврстаних земаља. Сарадња се развијала и кроз 211 контаката – од обавештајних експерата и студијских група, сусрета руководиоца, до нивоа савезног секретара за унутрашње послове.¹³

Са неким несврстаним земљама партнерска сарадња у области безбедности је успостављена још 1960. (Етиопија)¹⁴ и 1964. године (Египат).¹⁵ У каснијем периоду, због промене политичке оријентације тих држава, према одређеним војнополитичким блоковима и савезима, била је сведена на мању меру. Са једним бројем несврстаних држава, због изразите оријентације СФРЈ и њене лидерске позиције у Покрету несврстаних, сарадња је кулминирала још „у току њихове борбе за националну еманципацију“. Такви примери су Ангола, Мозамбик, Зимбамбе и неке друге афричке земље. Сарадња, када су те државе биле у питању, нарочито је била заступљена у области обуке кадрова.

Сличан пример обавештајне сарадње и добрих билатералних односа функционисао је и са Ираком. Подаци указују да је након успостављања, од 1974. године, до избијања иранско-ирачког рата,¹⁶ сарадња била интензивна и садржајна. У том периоду остварено је чак 35 контаката, организоване су 24 обуке, за око 400 припадника ирачких служби, да би затим због ратних

Поред тога, војна сарадња имала је посебан третман, нарочито када су у питању војне службе безбедности.

¹² Вид. АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1792, *Информација о сарадњи органа државне безбедности са сивраним обавештајним службама*, Савезни секретаријат за унутрашње послове, Служба државне безбедности, државна тајна, од 6.02.1985. године, 2.

¹³ Савезни секретари за унутрашње послове у истраживаном периоду остварили су 31 контакт са 13 држава и њиховим највишим званичницима у овој области сарадње.

¹⁴ Вид. АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1792, *Сарадња са службама несврстаних земаља*, *Прилоз бр. 1*, 3–4.

¹⁵ *Ibid.*, 8; АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1789, *Информација о иницијативи министра унутрашњих послова АР Египта да се обнови и настави сарадња*, ССУП, стр. пов. бр. 21-1/11, од 29.07.1982. године, 1–3.

¹⁶ Ирачко-ирански рат је отпочео крајем септембра 1980 године нападом копнених и ваздушних ирачких снага на Иран. Трајао је до августа 1988. године. Последица је дугогодишњих међудржавних спорова, а додатно је мотивисан и страхом од Иранске исламске револуције, изведене 1979. године и потенцијалним утицајем на шиитску већину у Ираку.

околности стагнирала. Након посете делегације СДБ ССУП Багдаду, крајем 1984. године, „отклоњени су постојећи неспоразуми и поново су отворене нове могућности за интензивирање партнерске сарадње“.¹⁷

У истом периоду СДБ ССУП је имала и одређене дискретне акције посредовања, како у циљу успостављања контаката, исто тако у решавању неспоразума између служби безбедности неких држава.¹⁸ Служби државне безбедности СФРЈ обрађало се више различитих служби безбедности несврстаних земаља, у циљу дискретног посредовања за успостављање контаката или решавања „неспоразума – чак и оних земаља које су биле у заостреним односима“.¹⁹

Са више служби безбедности СДБ ССУП је решавала и неке сложене оперативне случајеве, а неке од њих су чиниле југословенској страни и значајне услуге од којих издвајамо сиријско ангажовање 1982. године на ослобађању девет радника из Ирана, које су киднаповали курдски побуњеници у Ираку.²⁰

На развој сарадње са службама безбедности несврстаних и земаља у развоју у том периоду неповољно је утицала све израженија активност најмоћнијих сила и блокова на цепању Покрета, остваривање непосредног политичког утицаја у једном броју тих земаља, пружање војне помоћи и присуство обавештајних служби.

У сарадњи са земљама у развоју, посебно у области безбедности, због стратешког значаја, треба истаћи Кину, са којом је СФРЈ отпочела сарадњу тек 1979. године. Од тог периода обим сарадње две службе безбедности био је у сталном успону. У истраживаном периоду, реализоване су четири посете на нивоу савезног секретара, 26 других контаката, основан је Мешовити југословенско-кинески комитет, вршена је обука представника кинеске службе у центрима за обуку служби државне безбедности СФРЈ и др.²¹

¹⁷ Вид. АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1792, *Сарадња са службама безбедности несврстаних земаља, Прилог 1*, 1–2; Акт ССУП упућен председнику СИБ, Веселину Ђурановићу, у вези са изградњом објеката за посебне намене у Ираку, стр. пов. бр. Р-12/11-81, од 2.11.1981. године.

¹⁸ Посредовања нису увек наилазила на разумевање, али је било и неколико успешних акција – од којих се наводи посредовање СДБ у успостављању контакта између служби безбедности Индије и Кине, као првих, али веома важних корака, на плану поправљања међудржавних односа; више о томе вид. АЈ, фонд. 803, фасц. бр. 1792, *Информација о сарадњи органа државне безбедности са страним обавештајним службама*, Савезни секретаријат за унутрашње послове, Служба државне безбедности, државна тајна, од 6.02.1985. године.

¹⁹ *Ibid.*, 3.

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Ibid.*, 4; АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1791, *Информација о току и проблемима у вези сарадње са службама безбедности НР Кине*, Институт безбедности ССУП, државна тајна, бр. 25/37-84, од 12.09.1984. године, 1–13.

4. САРАДЊА СА СЛУЖБАМА БЕЗБЕДНОСТИ ДРЖАВА ВАРШАВСКОГ УГОВОРА

Контакти са службама безбедности земаља чланица Варшавског уговора успостављени су током 1967. године (са СССР, Мађарском и Бугарском). У почетку, контакти су били искључиво везани за послове у области јавне безбедности.

Након интервенције Совјетског Савеза у Чехословачкој 1968. године долази до потпуног прекида сарадње. Током 1969. године успостављају се добри односи са обавештајном службом Румуније. Са том службом „остварује се релативно широка сарадња служби државне безбедности“. До краћег застоја долази након реорганизације румунске службе, у мају 1978. године, а нарочито после бекства генерала Јона Михаи Паћепе у САД, исте године. Процењено је да је генерал Паћепа одао америчким службама и одређене детаље који су се односили на сарадњу са СДБ СФРЈ.²²

Иницијатива за успостављање сарадње са службом безбедности Пољске покренута је 1970. године. Југословенска страна је ту иницијативу прихватила.²³ Обухватала је следеће области: „спречавање бекстава пољских држављана преко СФРЈ на Запад; спречавање обавештајно-субверзивне делатности западних обавештајних служби према њиховим грађанима на раду и боравку у СФРЈ; појачану контролу њихових туриста у СФРЈ; сарадњу у спречавању обавештајне активности обавештајних служби САД и СР Немачке, Француске и Италије; спречавање непријатељске делатности пољске емиграције у спрези са југословенском емиграцијом; супротстављање непријатељској делатности пољских Јевреја – циониста у Југославији и др.“²⁴

Током 1972. године, након експлозије ЈАТ-овог авиона над територијом Чехословачке,²⁵ успостављена је сарадња са том државом,²⁶ да би од 1974.

²² *Ibid.*; Јон Михаи Паћепа, *Црвени хоризонти*, Акваријус, Београд 1990.

²³ Интензивнија сарадња одвијала се од 1974. и 1979. године када су потписани међудржавни протоколи о сарадњи у овој области; вид. АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1792, *Сарадња са службама безбедности Варшавског уговора*, Прилоз 2, 5.

²⁴ *Ibid.*, 5–6.

²⁵ ЈАТ-ов авион је летео на реализацији Стокхолм-Копенхаген-Загреб-Београд. Експлодирао је 26. јануара 1972. године, на 10.160 метара висине и пао код места Српска Каменица, у тадашњој Чехословачкој. Том приликом погинули су сви путници и чланови посаде (23 путника и пет чланова посаде), изузев стрјуардесе Весне Вуловић, која је на веома чудан начин преживела експлозију и пад авиона. Тадашње власти у СФРЈ за подметнуту бомбу откриле су хрватску терористичко-екстремну емиграцију. Заједнички органи ЧССР и СФРЈ спровели су истрагу, којом је утврђено да је узрок обарања авиона била постављена бомба. Међутим, почетком 2009. немачки радио АРД објавио је резултате властитих истраживања, која тврде да је авион оборен од стране чехословачке противваздушне одбране, а да је истрага лажирана из политичких разлога, односно да је у том тренутку био на висини од свега неколико стотина метара; више о томе видети: Срђан Цветковић, „Сарадњи СДБ са страним службама седамдесетих година 20. века“, *Историја 20. века*, вол. 28, бр. 2, Београд 2010, 93–100.

²⁶ Током остварених контаката чехословачка страна је инсистирала на специјалним односима и сарадњи две службе – подразумевајући под тим ширу координирану сарадњу у

до 1976. године она обухватила скоро све земље ВУ. Ипак, изузетак је представљала Бугарска, са којом се одвијала само у области пограничних послова. Тек након посете савезног секретара за унутрашње послове Станета Доланца Софији, током јуна 1983. године, вођени су разговори и о сарадњи у области државне безбедности.²⁷

Сарадња са органима унутрашњих послова Мађарске успостављена је 1967. године и односила се искључиво на пограничне послове, да би постала интензивнија тек 1972. године. Од тог периода, па све до 1985. године, реализовано је шест сусрета на нивоу савезног министра, један сусрет на нивоу високих функционера у области безбедности, као и 47 састанака стручних група и седам састанака руководиоца партнерских служби безбедности.²⁸

Са Министарством унутрашњих послова и Министарством државне безбедности ДР Немачке сарадња је успостављена тек 1976. године. Интересантна је чињеница да поред остварених контаката на нивоу министара и вођених разговора, није потписан заједнички документ о томе, нити је било конкретније сарадње из било које области. Сви контакти остварени у истраживаном периоду односили су се на појединачне случајеве и одвијали су се посредством ДК мисија и то на основу њихових захтева.²⁹

Главну реч у успостављеној сарадњи са службама безбедности држава Варшавског уговора имао је Совјетски Савез, док су се остале чланице прилагођавале оквирима које је утврђивао Комитет државне безбедности (КГБ).³⁰

Глобална сарадња са СССР на нивоу органа државне безбедности прецизирана је тек након две званичне посете савезног секретара Фрање Херљевића Совјетском Савезу. Прва је реализована у децембру 1974. а друга

оквиру „социјалистичке заједнице”, јер је по њиховим оценама субверзивна активност обавештајних служби НАТО била усмерена против свих социјалистичких земаља, укључујући и Југославију. Такав став ограничавао је дубљу сарадњу СДБ ССУП са том службом; *Ibid.*, 6–7.

²⁷ Том приликом уговорена је сарадња на сузбијању непријатељске делатности са територије НР Бугарске према СФРЈ и обрнуто, на сузбијању тероризма и међународног криминала и унапређењу пограничне сарадње; *Ibid.*, 3.

²⁸ Сарадња две земље била је углавном усмерена на: сузбијање свих облика међународног криминала; међународног тероризма; онемогућавање непријатељске делатности са територије једне, односно друге земље; размену података и информација од интереса за безбедност две земље; и међусобно упознавање са организацијом и методологијом рада органа унутрашњих послова; више о томе вид. АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1792, *Сарадња са службама безбедности Варшавског уговора, Прилоз 2*, 3–4.

²⁹ *Ibid.*, 5–6; *Прилоз бр. 2*, 8–9 и *Табела бр. 2*.

³⁰ Комитет државне безбедности (КГБ) тадашњег Совјетског Савеза функционисао је од 13. маја 1954. до 6. новембра 1991. године. Из њега је настала садашња Федерална служба безбедности (ФСБ) Руске Федерације; више о томе вид. Андреја Савић, Милан Делић, Младен Бајагић, *Безбедност свећа – од тајности до јавности*, Институт безбедности, Виша школа унутрашњих послова, Полицијска академија, Београд 2002, 280–284; Младен Бајагић, *Шпијунажа у 21. веку – савремени обавештајно-безбедносни системи*, МАРСО, Београд 2010, 116–124.

крајем фебруара 1977. године. Том приликом вођени су разговори са тадашњим председником КГБ Јуријем Анроповом и закључен је и Протокол о сарадњи.³¹ Даљи допринос учињен је приликом посете заменика председника КГБ Владимира Крјучкова Југославији, у јануару 1979. године.³²

У периоду од 1980. године сарадња у тој области имала је силазну путању због изражених резерви југословенске стране на неке њене аспекте, мада је совјетска страна константно настојала да је што више институционализује, у функцији својих стратешких опредељења. До оживљавања сарадње дошло је током одржавања Летње олимпијаде у Москви и Зимских олимпијских игара у Сарајеву, првенствено у циљу безбедног одржавања ових манифестација, односно на заштити чланова такмичарских екипа.³³

Основна садржина билатералне сарадње са совјетском страном била је размена безбедносних информација од обостраног интереса: југословенска страна инсистирала је на добијању података о активности фашистичке емиграције пореклом из Југославије укључујући и ИБ емиграцију; носиоцима антијугословенске пропаганде на Западу, заједничким акцијама на сузбијању међународног тероризма и неким другим питањима.

У том периоду размењено преко 60 безбедносних информација. Према оцени СДБ квалитет добијених података и сазнања био је релативно низак, уопштен и у већини случајева већ познат из других извора. Зато је констатовано да је совјетска страна, односно КГБ на овај начин покушавала да тестира позиције и сазнања СДБ.

Са совјетске стране, поред тога, било је изражено настојање да се безбедносна сарадња усмери ка идеолошкој основи, у складу са њиховим моделом „социјалистичке заједнице“ и биполарним односом, на релацији капитализам

---

³¹ Протоколом је било предвиђено: предузимање, на територији СССР, односно СФРЈ, свих неопходних мера у циљу онемогућавања непријатељске делатности усмерене против једне, односно друге земље и размена информација у том циљу; даље развијање контаката на нивоу руководилаца служби и стручњака – експерата; предузимање неопходних мера ради спречавања и пресецања међународне терористичке активности уперене против безбедности СФРЈ, односно СССР; предузимање мера на онемогућавању и пресецању подривачке активности појединих група и лица из редова ИБ емиграције, која живи на територији СССР, уперене против СФРЈ; размена искустава у примени и усавршавању оперативно-техничких средстава; више о томе вид. АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1785, *Информација и плагиформа за предстојећу посету председника Комитета за државну безбедност при Савезу министара СССР Јурија Андројова СФРЈ*, Савезни секретаријат за унутрашње послове, строго поверљиво, бр. 21-15/39, од 5 децембра 1979. године, 1–5; *Зачиник о утврђивању става Савезног савета за заштитну уставног поретка о Плагиформи за посету Јурија Андројова, председника Комитета за државну безбедност при Савезу министара СССР*, од 14. децембра 1979. године.

³² *Ibid.*, 1–2.

³³ Вид. АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1792, *Информација о сарадњи органа државне безбедности са савезним обавештајним службама, Савезни секретаријат за унутрашње послове, Служба државне безбедности, државна тајна*, од 6.02.1985. године, 5.

– социјализам. И са једне и са друге стране, ниво сарадње био је зависан од стања у међудржавним односима. Посебно је битно нагласити да у оквиру те сарадње није постојао континуитет, да није било изражене искрености, нити је сарадња служби безбедности достигла развијеније форме.³⁴

5. САРАДЊА СА СЛУЖБНАМА БЕЗБЕДНОСТИ НАТО И ДРУГИХ ЗАПАДНИХ ЗЕМАЉА

Контакти са службама безбедности НАТО и других западних земаља датирају још од 1963. године и иницирани су обострано. Они су се одвијали приликом путовања председника Тита и других високих државних функционера, односно долазака највиших званичника тих земаља у тадашњу Југославију.

Међутим, сарадња није имала организованије облике, нити трајнији (осим Белгије и донекле СР Немачке) и институционализовани карактер. Мада је периодично остварен већи број контаката (укупно 115) на различитим нивоима, са представницима служби безбедности, скоро са свим чланицама НАТО³⁵ и, у истом периоду, са европским и другим неутралним земљама.³⁶ Тек од 1977. године, од када је успостављена званична сарадња ССУП са МУП Аустрије, МУП СР Немачке, МУП Италије, МУП Белгије и надлежним институцијама Шведске, Велике Британије и Швајцарске, долази и до иницијативе за контакте и сарадњу њихових обавештајних служби са СДБ ССУП. Тако је „успостављена комуникација са италијанским службама безбедности (СИСМИ и СИСДЕ), немачким БНД, службама државне безбедности Белгије, Француске и Аустрије“.³⁷

У периоду после 1980. године службе безбедности НАТО, нарочито САД, настоје да озваниче сарадњу са СДБ, да успоставе сталну комуникацију и да јој дају континуиран карактер. Посебно је инсистирано на конспиративности тих односа и да се одвијају независно од њихових министарстава унутрашњих послова, која су била надлежна само за послове јавне безбедности.

Интензивнија сарадња са службама безбедности САД отпочела је 1979. године, у вези са сузбијањем терористичке активности емиграције на тери-

³⁴ *Ibid.*, 5–6.

³⁵ Вид. АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1792, *Сарадња са службама безбедности НАТО и других западних земаља, Табела бр. 4.*

³⁶ Сарадња се одвијала са Аустријом, Шведском, Финском, Јапаном, Швајцарском и Аустралијом. Са овим државама у истраживаном периоду одржано је 47 контаката, од чега девет на нивоу савезног секретара и 38 у оквиру експертских и других стручних група.

³⁷ Вид. АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1792, *Информација о сарадњи органа државне безбедности са страним обавештајним службама*, Савезни секретаријат за унутрашње послове, Служба државне безбедности, државна тајна, од 6.02.1985. године, 6.

торији САД. Од 1982. године повећано је интересовање њихових специјалистичких служби за сарадњу са СДБ, првенствено у борби против међународног тероризма који угрожава америчке интересе у свету. Са њима је одржано 13 контаката (један на нивоу заменика савезног секретара и 12 на нивоу експерата и стручних група).³⁸

Значајнији интерес за сарадњу са СДБ испољен је након ескалације тероризма у Западној Европи, посебно од напада на америчке интересе, објекте, базе и званичне личности, када су америчке службе процениле, да позиције, упоришта и сазнања служби безбедности СФРЈ могу да им помогну у сузбијању тих активности. Као израз добре воље, у периоду од 1982. до 1984. године, америчка страна је самоиницијативно достављала спискове иранских и других терориста који су потенцијално могли да угрозе безбедности СФРЈ, али и њихове интересе.

Основни мотив сарадње СДБ са овим службама безбедности, у том периоду, а и касније, односио се на заштиту безбедности СФРЈ, пре свега, у области сузбијања екстремне активности фашистичке и проенверовске емиграције пореклом из Југославије, заштита интереса и имовине СФРЈ у иностранству, као и радника на привременом боравку и раду у овим земљама. У том смислу остварени су добри резултати са Италијом, Француском, Белгијом, Аустријом, САД и СР Немачком.³⁹

Поред тога, СДБ је била заинтересована за сузбијање међународног тероризма и друга питања од билатералног безбедносног интереса, посебно за добијање савремених оперативно-техничких средстава. У том погледу није било превеликог разумевања и поред генералних и уопштених обећања.

Кроз сарадњу са овим службама безбедности, уочен је покушај да се она усмери против трећих земаља, нарочито несврстаних и земаља у развоју, које оцењују као просовјетске и ослободилачких покрета антиимперијалистичке оријентације. Такви покушаји били су најенергичније одбијени.

У том периоду, СДБ одржавала је повремене контакте са израелском обавештајном службом МОСАД. Контакти су успостављени још у периоду 1948. и 1949. године. Односи су имали искључиво обавештајно-безбедносни карактер. Током 1984. године, МОСАД користи овај канал за интензивирање контаката са СДБ.⁴⁰ Поновни оперативни сусрети покушани су, са њихове

³⁸ *Ibid.*, 6–7, 9–10.

³⁹ *Ibid.*, 1–5.

⁴⁰ Вид. АЈ, фонд бр. 803, фасц. бр. 1791/1, *Специјална информација – безбедносни акције израелских иницијатива за успостављање сарадње са СФРЈ*, СДБ ССУП, стр. пов. бр. 15, од 16. јануара 1984. године, 1–6; на основу Специјалне информације СДБ ССУП Савезни савет за заштиту уставног поретка, на седници одржаној 2. фебруара 1984. године, заузео је став да „сарадњу са израелском обавештајном службом треба прихватити и одржавати у строгој дисциплини“; више о томе вид. АЈ, фонд бр. 803, фасц. бр. 1791/1, *Заштитник са 2. седнице Савезног савета за заштитицу успавног поретка*, одржане 2. фебруара 1984. године, 3.

стране, да се искористе за, евентуално, отварање политичких разговора и успостављање међудржавне комуникације. Са југословенске стране то је одбијено, уз напомену да сарадња може функционисати искључиво у оперативне сврхе, само на нивоу служби безбедности.⁴¹

6. САРАДЊА СА ОСЛОБОДИЛАЧКИМ ПОКРЕТИМА, ПРОГРЕСИВНИМ ПАРТИЈАМА И НЕКИМ ДРУГИМ ОРГАНИЗАЦИЈАМА

Сарадња СДБ ССУП са ослободилачким покретима и прогресивним партијама датира од још од почетка 60-тих година прошлога века, упоредо са формирањем Покрета несврстаних и подршке СФРЈ антиколонијалној борби. Са неким покретима и партијама тадашња Служба државне безбедности је, поред помоћи у школовању и обуци кадрова, развијала и друге облике партнерске сарадње.⁴²

⁴¹ Вид. АЈ, фонд бр. 803, фасц. бр. 1792, *Информација о сарадњи органа државне безбедности са страном обавештајним службама*, СДБ ССУП, државна тајна, 6. фебруар 1985. године, 8; АЈ, фонд бр. 803, фасц. бр. 1792, *Забелешка о разговорима представника СДБ и МОСАД вођеним у Београду, од 19. до 21. октобра 1984. године*, СДБ ССУП, државна тајна, сачињена 29. октобра, 1984. године, коју је савезни секретар за унутрашње послове упутио Савету, под бр. 28140, од 27. новембра 1984. године, 1–14; на 6. седници Савезног савета за заштиту уставног поретка, одржаној 24. децембра 1984. године у Београду, о оствареним контактима представника СДБ са израелском обавештајном службом (МОСАД), заузет је следећи став: „Контакте са израелском службом треба за извесно време одгодити и проредити; Савезни секретаријат за иностране и Савезни секретаријат за унутрашње послове, уз учешће Привредне коморе Југославије и других субјеката који у томе могу помоћи, треба да направе целовиту анализу наших укупних односа са Израелом. Савет предлаже да та анализа буде основа за расправу на Председништву СФРЈ; Информацију Председништво СФРЈ о досадашњим контактима Службе државне безбедности ССУП са представницима МОСАД, Савет предлаже да Председништво СФРЈ врати поруку Шимону Пересу која је предата преко успостављеног контакта између двеју служби; Савезни секретаријат за унутрашње послове, заједно са другим службама безбедности, треба да изанализира и предложи Савету које податке, материјале или сазнања би могли уступати израелској обавештајној служби, полазећи од реалне претпоставке да, ако хоћемо да нешто од података добијемо, морамо бити спремни да за узврат нешто и дамо; Савет сматра да ове контакте треба и даље држати у строгој дискрецији... У том смислу треба обезбедити и одговарајући режим поступања са материјалима“; више о томе вид. АЈ, фонд бр. 803, фасц. бр. 1792, Записник са 6. седнице Савезног савета за заштиту уставног поретка, одржане 24. децембра 1984. године, 1–2.

⁴² Вид. АЈ, фонд бр. 803, фасц. бр. 1788, *Школовање припадника ослободилачких покрета у СФРЈ*, Савезна конференција ССРНЈ, стр. пов. бр. 528–395, од 3.12.1981. године (акт упућен Савезном савету за заштиту уставног поретка и савезном секретару за иностране послове), 1–4; АЈ, фонд бр. 803, фасц. бр. 1790, *Обука припадника ослободилачких покрета у СФРЈ до краја 1982. године*, Савезна конференција ССРНЈ, стр. пов. бр. 528–382, од 24.09.1982. године (акт упућен Савезном савету за заштиту уставног поретка).

Након низа терористичких акција у Италији и Немачкој средином седамдесетих година, које су кулминирале отмицом италијанског политичара, Алда Мора, Савезни савет за заштиту уставног поретка усмерио је СДБ на истраживање међународног тероризма, његових носилаца, начина испољавања и потенцијалног угрожавања политичко-безбедносних интереса СФРЈ.

Тако је на основу одлуке Савезног савета за заштиту уставног поретка од 1978. године почела да интензивније користи те позиције и да ствара оперативно-обавештајне контакте са више палестинских и неких других организација и група. Основни циљ офанзивнијег приступа односио се на систематско прибављање информација и целовито процењивање димензија, носилаца и форми међународног тероризма, инволвираности обавештајних служби и других фактора, са првенственим задатком заштите безбедности СФРЈ. У том правцу је и усмеравана сарадња са страним службама.⁴³

Уједињена служба безбедности ПЛО. Интензивнија сарадња са овом службом успостављена је још 1978. године.⁴⁴ Остварено је пет сусрета на нивоу савезног секретара и више контаката на нивоу руководних радника, експерата и стручних група. Одвијала се на основу потписаних протокола и договора, у области обнове кадрова, пружања помоћи, размене безбедносно-обавештајних информација и заштите интереса ПЛО и СФРЈ.

За потребе те службе одржано је укупно пет курсева за 37 полазника.⁴⁵ Пружена је помоћ у лечењу појединих припадника. Сарадња је почетком осамдесетих година била у сталној стагнацији. И поред сусрета на највишем нивоу и више радних контаката, није постигнут напредак. Она је била последица кризе и међусобних сукоба ужег руководства у ПЛО од 1982. године и негативно се одразила и на стање у овој служби.

Комисија за специјалне операције Фронта за ослобођење палестине (ПФЛП). Сарадња је успостављена 1978. године. У истраживаном периоду, према статистичким показатељима, одржано је шест контаката на нивоу савезног секретара и више од 40 на нивоу руководних и оперативних радни-

---

⁴³ Вид. АЈ, фонд бр. 803, фасц. бр. 1790, *Специјална информација – остварени резултати и могућа сарадња СДБ са Службом безбедности ПЛО и неким палестинским организацијама*, СДБ ССУП, стр. пов. бр. 353, од 24.09.1982. године, 1–12.

⁴⁴ Од 1978. године установљена је пракса да се са Уједињеном службом безбедности ПЛО, поред чешћих радних сусрета, сваке године на високом нивоу одржавају сусрети ради утврђивања садржаја и модалитета сарадње. У свим представништвима ПЛО ова обавештајна служба имала је своје пунктове, па је своју делатност проширивала и изван арапских земаља. У бироу ПЛО у СФРЈ био је представник ове службе безбедности; више о томе вид. АЈ, фонд бр. 803, фасц. бр. 1790, *Ibid.*, 5–7.

⁴⁵ Вид. АЈ, фонд бр. 803, фасц. бр. 1792, *Сарадња и оперативно-обавештајни контакти СДБ ССУП са ослободилачким йоркејњима, йрогресивним йартијама и неким групама и организацијама*, Табела бр. 5, 1.

ка. Организовано је шест курсева за 30 полазника.⁴⁶ Због сталних контаката и добрих односа са ПЛЮ (Јасер Арафат, Абу Ијад, Абу Цихад и др.), Ираком, Јужним Јеменом и неким другим арапским земљама била је од изузетне користи за сарадњу са југословенским службама безбедности (СДБ и Управа безбедности ССНО). Нарочито због података које је прикупљала о терористичким организација (РАФ, ИРА, ЕТА, Јапанска црвена армија, Муслиманска браћа и др.), као и о безбедносно-политичким догађајима у региону Блиског истока и арапском свету.⁴⁷

Фатах-револуционарни савет. И ова организација представљала је значајније изворе сазнања о дешавањима у региону Блиског истока.⁴⁸ Контакт са њом успостављен је 1981. године, на нивоу савезног секретара, када су договорени принципи за сарадњу. Укупно су одржана три сусрета на нивоу савезног секретара и већи број оперативних контаката. Кроз ову сарадњу обезбеђено је прибављање квалитетних безбедносних информација које су биле веома корисне за постављање СДБ у том региону. Нема података да је до 1985. године тој организацији пружана помоћ у обуци кадрова, осим у лечењу, (те трошкове су сами сносили).⁴⁹

Југозападноафричка народна организација (СВАПО). Сарадња је успостављена 1982. године. Одржано је више контаката на нивоу руководних и оперативних радника, углавном договора везаних за реализацији три курса и обуку 90 бораца тог ослободилачког покрета.⁵⁰

Служба безбедности КП Италије (ИКП). Сарадња са Службом безбедности КП Италије договорена је на највишем партијском нивоу још 1976. године, а разрађена је у разговорима члана Дирекције те партије са савезним секретаром и подсекретаром за СДБ. На основу постигнутих договора организовала су курсеви из контраобавештајне и безбедносне заштите за кадрове службе безбедности поменуте партије (1978. и 1982. године) и обуку њихових експерта за контраприслушну технику.

Од представника те службе добијане су квалитетне информације и материјали о политичко-безбедносној ситуацији у Италији, међупартијским

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ *Ibid.*, 7–9.

⁴⁸ Припадници те организације су маја 1980. године извели неуспешни атентат, бацивши бомбу на аутомобил шефа Бироа ПЛЮ у Београду. Такође, током 1981. године у листу „Револуционарна Палестина“ објавили су више написа против СФРЈ; *Ibid.*, 10.

⁴⁹ Лидери ове организације у контактима са представницима СДБ редовно су давали сугестије за однос према одређеним арапским земљама и покретима. Добре односе са Либијом искористили су за иницирање њихове сарадње са СФРЈ. Иницијатива је реализована контактом представника ССУП са специјалним саветником и шефом кабинета пуковника Моамера ел Гадафија.

⁵⁰ *Ibid.*, 10 и Табела бр. 5, 1.

односима, екстремно левичарском и десничарском тероризму, као други подаци који су били предмет интересовања СДБ.

Покрет радника за социјализам (МЛС) – левичарска организација у Италији. Пропадници Службе државне безбедности остварили су контакт са члановима те партије априла 1978. године, током хапшења двојице чланова, због илегалног преношења експлозива преко територије СФРЈ. Сарадња је успостављена након спроведене истраге.

На контактима са руководиоцима сектора за обезбеђење партије, који су одржавани у Југославији, добијене су веома квалитетне информације о политичко-безбедној ситуацији у Италији. Посебно су били интересантни подаци о италијанском „левичарском“ тероризму, развоју и деловању десничарског (фашистичког) тероризма у тој држави, његовој повезаности са клером и реакционарним снагама, италијанским и страним обавештајним службама, о „маркистичко-лењинистичком“ покрету, као и друге актуелне информације од интереса за безбедност тадашње СФРЈ.⁵¹

Јерменска тајна армија за ослобођење Јерменије (АСАЈА). Сарадња са лидером ове организације успостављена је на иницијативу СДБ, маја 1983. године у Сирији, са циљем откривања организатора и позадине атентата на турског амбасадора у Београду.⁵² Контакт је успостављен након детаљних оперативних провера преко различитих позиција СДБ у региону Блиског истока, које су говориле да она није била организатор атентата. Међутим, сматрало се да би непосредан контакт био користан ради разоткривања његове позадине и прибављања ширих података о јерменским терористичким организацијама.

Од ове организације добијена су значајна оперативна сазнања о организаторима атентата у Београду и намерама терористичких организација „Ал Дава“ и „Курдске ослободилачке организације“ да организују различите терористичке активности.⁵³

---

⁵¹ Крајем 1980. године тражили су да СДБ организује обуку за одређен број њихових руководиоца из области безбедносне и контраобавештајне заштите организације, кадрова и објеката, као и у коришћењу одређених техничких средстава и наоружања. Овом захтеву није удовољено. Од 1982. године сарадња почиње да стагнира, тако да у последње три године није одржан ниједан контакт, јер је обострана иницијатива изостала.

⁵² Атентат је изведен 9. марта 1983. године, у 11,10 часова, на раскрсници садашње Ресавске улице и Булеvara краља Александра. Том приликом, убијен је турски амбасадор у Београду Галип Баклар. Убиство су извршили двојица Јермена, држављани Либана, Харутиони Левонијан и Рафи Елбекиан. У покушају хватања терористе Елбекиана погинуо је у Ташмајданском парку студент Жељко Миливојевић; више о томе вид. Ненад Петровић, „Убиство турског амбасадора у Београду 1983. године и југословенско-турски односи“, *Историја 20. века*, 2/17, 119–133.

⁵³ *Ibid.*, 12–13.

7. ВОЈНА САРАДЊА СА СЛУЖБАМА БЕЗБЕДНОСТИ ОРУЖАНИХ СНАГА, НЕСВРСТАНИХ И НЕКИХ ЕВРОПСКИХ ЗЕМАЉА⁵⁴

У наведеном периоду војна сарадња није била развијена ни са једном државом од сучељених блокова (НАТО, ВУ). Због прокламоване политике несврстаности и улоге СФРЈ у том покрету, војна сарадња и у области обавештајно-безбедносних послова била је усмерена према тим државама, једном делу неутралних земаља, земаља у развоју и ослободилачких покрета. Управа безбедности ССНО и Друга управа ГШ ЈНА имали су успостављену сарадњу са обавештајно-безбедносним службама неких несврстаних и пријатељских европских земаља и ослободилачких покрета.

Степен и интензитет сарадње био је различит и зависио је, пре свега, од развијености међдржавних, политичких и војноекономских односа ових земаља и покрета са нашом земљом, потребе њихових служби и обостраних могућности. Сарадња се одвија у области школовања и оспособљавања њиховог обавештајно-безбедносног кадра, обостраној размени информација од значаја за безбедност земље, техничком опремању њихових служби и размени информација о новим технолошким достигнућима из области безбедности. У развијању и реализацији сарадње Управа безбедности ССНО и Друга управа ГШ ЈНА су се руководиле општим интенцијама и политичким принципима СФРЈ као несврстане и социјалистичке земље, интересима безбедности и начелима сарадње која су важила за такве прилике, а уз знање и сагласност Савезног савета за заштиту уставног поретка и Савезног секретара за народну одбрану.

Поједине земље, којима је пружана помоћ у оспособљавању обавештајно-безбедносног кадра јављале су се са новим иницијативама за сарадњу, што је представљало својеврсно признање да је она била квалитетна и да су поштовале југословенску принципијелност да се не мешамо у њихове унутрашње ствари.

Успостављени односи са војнообавештајним службама страних армија неких несврстаних и пријатељских земаља и ослободилачких покрета, утицали су позитивно на јачање пријатељских веза и на друге односе СФРЈ са тим земљама, укључујући и економске. То је, поред осталог, утицало на захтеве и понуде појединих земаља (Ирак, Либија) за аранжмане економске природе, градњу и опремање објеката значајних за њихову безбедност. При-

⁵⁴ Наведена информација је сачињена 29. октобра 1984. године у Управи безбедности ССНО, а усвојена је на 8. седници Савезног савета за заштиту уставног поретка, која је одржана 14. фебруара 1985. године у Београду; више о томе вид. АЈ, фонд бр. 803, фасц. бр. 1792, стр. 1–4, као и *Зайисник са 8. седнице Савезног савешта за заштитну уставног поретка*, одржане 14. фебруара 1985. године у Београду, 1–3.

падници ослободилачких покрета који су школовани у СФРЈ, након повратка у своју земљу, позитивно су говорили о боравку у Југославији и посебно изражавали задовољство што нису били изложени индоктринацији.

Споразум о војној сарадњи оружаних снага СФРЈ и Либије потписан је 24. јуна 1979. године. Тим чином стављен је ван снаге документ од 2. фебруара 1974. године. Новим споразумом омогућено је упућивање југословенских војних стручњака у Либију, као школовање, специјализација и усавршавање припадника либијских оружаних снага у војним установама ЈНА. Сарадња је почела да се реализује тек 1983. године.⁵⁵

У току 1984. године, интензивирани су контакти УБ ССНО и Друге управе ГШ ЈНА са Гералном обавештајном дирекцијом ОС Ирака. Том приликом су размењене информације и подаци значајни за безбедност обеју земаља, а разматрана је могућност унапређења техничке сарадње. Ирачка страна је показала интерес за набавку техничких средстава и заједничке развојне програме из области безбедности.

Контакти и сарадња са Централном обавештајном службом (ЦОС) Арапске Републике Египат (АРЕ) обновљени су и интензивирани у току 1983. године на иницијативу египатске стране. Том приликом је потписан протокол, којим се предвиђа размена мишљења и консултација о глобалним политичким и безбедносним проблемима и питањима од значаја за безбедност обеју земаља; унапређење научно-техничке сарадње из домена безбедности; размена информација и података на плану супротстављања међународном тероризму и школовању египатског кадра у СФРЈ. На плану унапређења сарадње, ЦОС АРЕ је упутила представника у Београд, који је био у сталним контактима са УБ ССНО ради размене података и информација, у складу са потписаним протоколом о сарадњи.⁵⁶

Поред наведеног, Друга (обавештајна) управа ГШ ЈНА, у овом периоду, остварила је одређене видове сарадње са Обавештајном управом ГШ ОС

---

⁵⁵ Те године Војнообавештајна служба Либије обратила се за помоћ УБ ССНО са захтевом за сарадњу на плану школовања њиховог кадра у Либији. У вези са тим 28 наставника из ОБШЦ Панчево боравило је у Либији од 1. септембра 1983. до краја маја 1984. године и изводило наставу у школском центру ВОС ОС Либије у Триполију, за слушаоце на контраобавештајном курсу, курсу за обезбеђење личности и курсу за учење српскохрватског језика; АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1790, *Информација о сарадњи са Војно-обавештајном службом Либије и захтевима*, државна тајна, 1.07.1983. године, 1–4; АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1792, *Сарадња са обавештајно-безбедносним службама оружаних снага несврстаних и европских пријатељских земаља и ослободилачких покрета*, 1–4.

⁵⁶ Савезни савет за заштиту уставног поретка на 8. седници, одржаној 11. фебруара 1983. године заузео је став да Управа безбедности ССНО не треба да упути свог представника у Каиро, из разлога штедње, а да те послове до даљег обавља војни засланик; више о томе вид. АЈ, фонд. бр. 803, фасц. бр. 1792, *Закључак са 8. седнице Савезног савета за заштиту уставног поретка*, одржане 11. фебруара 1983. године, 5–6.

Демократске Републике Кореје (сарадња на техничком плану); са ВОС Швајцарске, билатерални сусрети и размена података од безбедносног интереса за обе државе; са Обавештајном управом Народне армије Румуније, размена делегација и података обавештајног карактера.⁵⁷

8. ЗАКЉУЧАК

Партнерска сарадња служби државне безбедности некадашње СФРЈ, у периоду после Брионског пленума, имала је изузетно важну улогу у креирању државне политике, према чланицама НАТО, Варшавског уговора, неутралним и несврстаним земљама и ослободилачким покретима и организацијама. Одвијала се у духу прокламоване несврстане југословенске политике, поштовања принципа немешања у унутрашње ствари других држава и равноправности у међународним односима.

Заснивала се на изразитим интересима прокламоване политичке оријентације и у циљу заштите безбедности државе и њених грађана. Задатак СДБ ССУП, Управе безбедности ССНО, Службе за истраживање и документацију ССИП и Друге (обавештајне) управе ГШ ЈНА био је, превасходно, прикупљање обавештајно-безбедносних података и сазнања у најразличитијим деловима света, а који су се односили на потенцијално угрожавање интереса СФРЈ, борба против међународног тероризма и естремне непријатељске емиграције, без обзира са којих позиција она деловала, као и пресецање делатности усмерене на подривање или рушење Уставом утврђеног поретка и заштите права радних људи и грађана.

На основу добијених информација државно и политичко руководство СФРЈ могло је свеобухватно процењивати и заузимати војно-политичке, економске, безбедносне и друге ставове о појединим регионима света. Посебну пажњу у оквиру успостављене сарадње имале су државе „трећег света“, односно чланице Покрета несврстаних, због водеће улоге тадашње Југославије у тој организацији. О томе сведоче и бројни потписани споразуми и достигнут ниво, пре свега, војно-безбедносне и економске сарадње са појединим државама из тог Покрета. Подаци говоре да је СФРЈ улагала знатне људске и материјалне ресурсе, као вид помоћи, у обуци припадника неких служби безбедности (Замбија, Етиопија, Танзанија, Ирак, Алжир, Либија).

Интензитет сарадње са већином држава „трећег света“, зависио је од њихове спољно-политичке оријентације. Она се повремено мењала. На тај однос, у великој мери, утицале су најмоћније државе и са Запада и са Истока. Без обзира на ту чињеницу, СФРЈ је у том временском периоду имала веома

---

⁵⁷ *Ibid.*, 3–4.

важну улогу на међународном плану. О томе говоре и подаци о оствареним облицима сарадње са преко 50 најразличитијих држава, од којих су, више од половине, биле земље „трећег света”.

У истраживаном периоду реализовано је 712 контаката представника служби државне безбедности СФРЈ са страним службама, од чега 98 на нивоу савезног секретара, док су 563 најразличитија сусрета имали руководећи радници и експерти по појединим питањима. Укупно је одржано 127 курсева и других специјалистичких обука, за 2212 полазника из различитих држава.

*Radojica S. Lazić, Ph.D., Associate Professor
National Security Academy
Belgrade
lazicr@orion.rs*

Cooperation of Security Services of SFRY with Services of other Countries after the Brioni Plenum until the Mid 80s of the 20th Century

Abstract: *This paper researches and analyses cooperation of security services of SFRY with security services of other countries, from the Brioni plenum, i.e., in the second half of 1966, until the mid 80s of the 20th century. Starting from the policy of the then state and political leadership, the paper analyses the results of cooperation realized with security services of western and NATO countries, countries of the Warsaw Pact, Non-aligned countries, as well as other countries and freedom movements.*

State security services of the Socialist Federative Republic of Yugoslavia played an active role in cooperation of many security services in various parts of the world. The priority in this cooperation were freedom movements which the then Yugoslav authorities supported heartily, “through strategic orientation of its foreign and internal policy in the struggle for independence and as a decisive factor for peace and security in Europe and the world”.

In accordance with the proclaimed principles, cooperation with foreign security services was based primarily on principles of equality, independence, non-involvement in internal problems of other countries and mutual respect and solidarity.

It ran on bilateral basis, with the aim to strengthen and promote security interests of Yugoslavia, affirm its international position and pro-active role in international relations, especially within the framework of the Non-Aligned Movement.

Keywords: *security services, cooperation, exchange of data, Brioni plenum, Non-Aligned Movement.*

Датум пријема рада: 14.09.2018.